

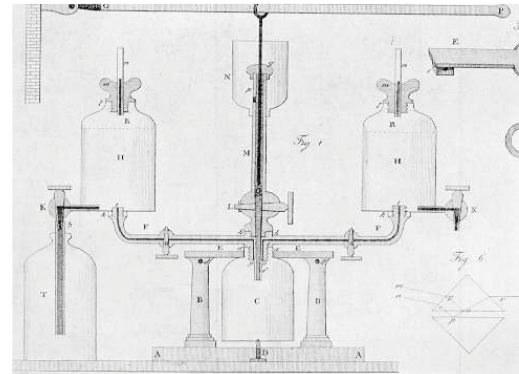
JEDLIK ÁNYOS

1800. január 11-én született az egyik legnagyobb magyar fizikus és feltaláló, Jedlik Ányos, akinek két legismertebb és korszakalkotó találmánya az elektromotor és az öngerjesztésű dinamó.

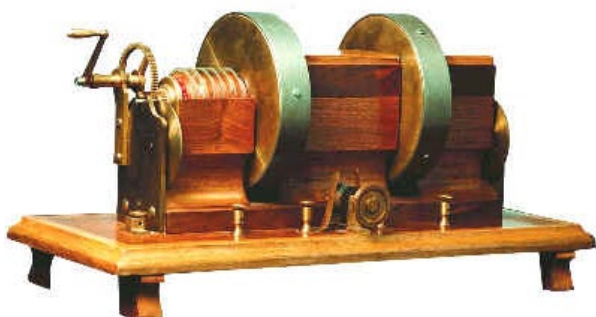

Eredeti nevén Jedlik István Komárom megyében, Szimón (ma Zemné, Szlovákia) született földműves szülők gyermekeként. Az írást, olvasást faluja iskolájában tanulta, azután tanulmányait a nagyszombati, majd a pozsonyi gimnáziumban folytatta. 1817-ben a Szent Benedek-rend növendékei közé lépett, ahol felvette az Anianus, magyarosan Ányos nevet. Életének meghatározó lépése, hogy az 1818. évet már rendjének iskolájában, Pannonhalmán töltötte, majd Győrben folytatta a tanulást. Itt indult tudományos pályája, 1822-ben avatták doktorrá. Huszonöt éves korában szentelték pappá Pannonhalmán, majd a győri gimnáziumban kezdett fizikát tanítani, később a pozsonyi királyi akadémián, illetve a pesti tudományegyetemen adott elő.

Hogyrendtársait meglepje, 1826-ban kifejlesztette „apparatus acidularis” nevű, mesterséges szénsavas vizet előállító berendezését. Ennek alapján létesült az első szikvízüzem hazánkban. Ehhez a találmányhoz köthető az első németes nevén spiccer elkészítése is 1842. október 5-én, Fáy András pincéjében, barátaival való közös szüret alkalmával. Vörösmartynak azonban nem tetszett ez az elnevezés, így helyette kitalálta a fröccs szót, és innen indult világhódító útjára a szódával hígított bor.

Fiatalként 1827-től kezdett el elektromágnesekkel, saját szóhasználatában villámdelejek jelenségeivel foglalkozni. Több évvel megelőzve kortársait megalkotta saját villanydelejes forgonyait, amelyekben az álló és forgó rész egyaránt elektromágnes volt, ezzel cáfolva az akkoriban közkeletű véleményt, hogy elektromágnesek kölcsönhatását nem lehet forgó mozgás keltésére felhasználni. Így született meg az első villanymotor.

Jedlik sokat foglalkozott egy újfajta áramfejlesztő, az acélmágneses egyenáramú generátor tökéletesítésével, mert a korabeli galvánelemek nem tudták kielégíteni a növekvő villamosenergia-igényt. A kiindulópont a Faraday által 1831-ben felfedezett indukció törvénye volt. Jedlik legismertebb felfedezése az „egysarki villámindító”, azaz az első unipoláris gép megalkotása volt. Az ezzel való kísérletezései során fedezte fel a dinamó-elektromos elvet, hat évvel megelőzve Siemenst. Dinamónak nevezzük azokat a villamos gépeket, amelyek mechanikai energiabefektetés mellett képesek egyenáramú villamos energiát előállítani.

Jedlik Ányos egészen 1878-ig tanított a pesti egyetemen, a kísérleti fizikai tanszék élén helyét az akkor 30 éves Eötvös Loránd vette át. Nyugdíjas éveit Győrben, a rendházban töltötte, ahol élete végéig folytatta tudományos munkáját. 1895. december 13-án hunyt el. Tény, hogy legnagyobb horderejű találmányai jelentőségét maga a feltaláló sem ismerte fel időben. Az elektromos motor és a dinamó elvének felfedezése utóbb technikatörténeti mérföldkönek bizonyult. Ezekkel a találmányokkal a villamosság kora, a második ipari forradalom köszöntött be. Nevét innovációs díj, társaság, egyetemi kollégium, két középiskola és több utca viseli.

Források:

<http://felsokon.hu/mernok-es-muszaki/talalmany-dinamo-jedlik-anyos/>

http://mek.oszk.hu/00500/00567/html/v_mons4.htm

<http://www.feltalaloink.hu/tudosok/jedlikanyos/html/jedanyindex.htm>

http://www.mek.iif.hu/porta/szint/termesz/fizika/jedlik/html/v_mons3.htm

<https://www.sztmh.gov.hu/hu/magyar-feltalalok-es-talalmanyaik/jedlik-anyos>

http://www.feltalaloink.hu/tudosok/jedlikanyos/kep/kep_jedanytal_2b.gif

<http://www.termeszvilaga.hu/kulonsz/k011/46-4c.jpg>

<http://www.bibl.u-szeged.hu/exhib/jedlik/>